

vult (iterum) nubat, (modò) tantum (viro Christiano et) in Domino (nubat : alioquin infideli nubens suæ perversiōnis periculum incurreret. Propter autem conjugii incommoda, dico quòd)

Beator autem erit si sic (libera) permanserit secundum meum consilium (jam antea explanatum : atqui) puto autem quòd et ego spiritum Dei habeam, (et ea quæ sunt hujus spiritus menti conformia cognoscere et docere valeam).

CAPUT VIII.

De esca idolis consecrata quæstionem a Corinthiis propositam tractat Apostolus; declarat per se hanc escam non esse illicitam quia idolum nihil est, sed eam fieri illicitam si fiat repugnante conscientia aut cum scandalo infirmorum.

De iis autem quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus.

Scientia inflat; charitas vero ædificat.

De iis autem (escis, sive carne, sive pane, sive vino), quæ idolis sacrificantur, scimus quia (seu quòd) omnes nos, (utpote christiana fide edocti), scientiam (sufficientem) habemus (ut ea tanquam rem indifferentem existimemus, et ab idolis escam nullo modo corruptam esse credamus. Sed de hac nostra scientia ne nimium præsumamus) :

Scientia (enim hæc vestra, qua adversus ignorantes superbitis cum eorum scandalo, vos tantummodo) inflat (et charitati est opposita); charitas vero ædificat (infr-

mos, et eis compatiendo, non autem superbiendo, eos ad salutem provocat).

Si quis autem (vestrum) se existimat seire aliquid (scientiæ christianæ, dum hanc charitatis regulam non sequitur), nondum cognovit quemadmodum (et quid) oporteat eum scire; (non enim novit modum et usum et finem scientiæ, nempe omnibus prodesse et namini obesse et sic a Deo agnosci et amari. Nam

Si quis autem diligit Deum, (debet diligere proximum; et ea tantum conditione) hic cognitus (et approbatus) est ab eo.

De escis autem quæ idolis immolantur scimus, (per lumen fidei), quia (seu quòd quasi) nihil (reputandum) est idolum: (falso inde concludunt Novantes contra imagines idem quod contra idolum asseritur; idolum enim condemnatur in quantum est similitudo rei falsæ, imago vero est similitudo rei veræ), in mundo (seu in rerum natura, quia in se nihil numinis habet) et quòd nullus est (alius) Deus nisi (ille) unus (quem colimus).

Nam etsi sunt (multi) qui (a paganis) dicantur dii, sive in cœlo, sive in terra (dominantes, ut Jupiter, Apollo et alii), siquidem sunt dii multi et Domini multi (ab iis recogniti; pro)

Nobis tamen unus (est) Deus, (unus) Pater ex quo omnia (creata profluunt, per) et (propter quem) nos (creati et eruditus sumus ut tendamus) in illum (tanquam ad primarium et ultimum finem nostrum); et

Si quis autem se existimat sciare aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire.

Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.

De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus nisi unus :

Nam etsi sunt qui dicantur dii, sive in cœlo, sive in terra, siquidem sunt dii multi et Domini multi,

Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia et nos in illum: et unus Dominus Jesus Christus per

quem omnia et
nos per ipsum.

Sed non in omnibus est scientia; quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant; et conscientia ipsorum cum sit infirma polluitur.

Sed non in omnibus (hominibus nec etiam in fratribus) est (haec de idolorum vanitate) scientia; (nam) quidam autem (ex vobis) cum conscientia usque nunc (erronea circa inanitatem) idoli, (illas escas cum reverentia), quasi idolothytum (esset aliquid sacri), manducant (contra repugnante conscientiam suam qua credunt eas afflatus dæmonis esse pollutas); et (sic) conscientia ipsorum, cum sit infirma (seu non sufficienter erudita, nihilominus) polluitur (pro eo ipso facto quod contra eam agatur). Vos autem de idolorum inanitate melius edociti, cum has escas manducatis, non peccatis; sed propter ignororum conscientiam, ab eis publice abstinetе, ne vestro exemplo contra ipsorum conscientiam ad earum manducationem proindeque ad peccatum adducantur. Quid vero pro vestra apud Deum commendatione perdetis, si ab illo abstinueritis? Nam)

Esca autem nos non commendat Deo; neque enim si manducaverimus, abundabimus; neque si non manducave-

¹ In hoc versiculo præpositio ex Patri, ut primo principio, tribuitur; præpositio per adjudicatur Filio, utpote per quem omnia facta sunt; præpositio in Spiritu sancto utpote Patris et Filii vinculo.

lutem commodi vobis ex hac manducari mus, deficie-
tione proveniet ¹).

Videte autem (et potius attendite) ne forte haec (manducandi idolothytum) li-
centia vestra, (per seipsam quidem et pro-
pter conscientiam vestram bene instru-
ctam quoad vos innoxia), offendiculum (et
occasio peccati) fiat (pro fratribus vestris)
infirmis, qui contra conscientiam suam
erroneam manducarent.

Si enim (ali)quis (eorum infirmorum)
viderit eum (ex vobis), qui habet scientiam
(et conscientiam suæ libertatis), in idolio
(secum) recumbentem (et idolothytam man-
ducantem), nonne (forsitan) conscientia
ejus, cum sit infirma (et circa hoc pun-
ctum erronea), ædificabitur (seu inducetur
vestro exemplo) ad manducandum (haec)
idolothytam (quæ sacra et contaminata esse
credit)?

Et (sic) peribit, (mortaliter peccando
animæ mortem hauriens), in tua scientia,
(ille) infirmus frater, propter quem (salvan-
dum) Christus mortuus est.

Sic autem peccantes (contra charitatem
quam exercendam habetis) in fratres, et
(lethali vulnere) percutientes conscientiam
eorum infirmam, in Christum (ipsum)
peccatis, (salutem proximi quam suo san-
guine acquisivit evertentes).

Quapropter si esca (idolo oblata) scan-

Videte autem
ne forte haec li-
centia vestra of-
fendiculum fiat
infirmis.

Si enim quis vi-
derit eum, qui ha-
bet scientiam, in
idolio recumbe-
tem, nonne con-
scientia ejus, cum
sit infirma, ædi-
ficabit ad man-
ducandum idolo-
thyta?

Et peribit infir-
mus in tua scien-
tia frater, propter
quem Christus
mortuus est.

Sic autem pec-
cantes in fratres,
et percutientes
conscientiam eo-
rum infirmam, in
Christum pecca-
tis;

Quapropter si

¹ Inepte hoc loco abutuntur hæretici contra ciborum delectum et jejunia:
idolothytum enim nos non commendat Deo, quia in ejus manducatione vel
abstinentia non erat virtus, nisi ratione circumstantiæ; ab esca autem vetita
abstinere est actus obedientiæ qui Deo nos commendare valet.

esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

CAPUT IX.

Scandalum vitandum esse docere pergit Apostolus, declarans quod, ob illud vitandum, ipse victum prædicationi suæ debitum accipere noluit. Eamdem ob causam se omnibus omnia factum fuisse ostendit, ut discant quantum proximi salus curanda sit. Ad eamdem proximi ædificationem eos invitat, et docet nobis, in agone virtutis, esse currendum et certandum.

(Propter hunc scandali metum, etiam a rebus legitimis abstinere volui, verbi gratia, a cibo quem a vobis exigere poteram : Nam an)

Non sum liber? Non sum (et eram) liber (illum cibum a vobis accipiendi, si libuerit? an) non sum apostolus, (sicut et cæteri qui illum a vobis recipiunt?) Nonne, (sicut et ipsi), Christum Jesum Dominum nostrum vidi, et ab eo meam auctoritatem et missionem accepi?) Nonne (per conversionem vestram, mea prædicatione partam), opus meum vos (facti) estis in Domino (cui vos lucratus sum? Certe opus meum estis; nam)

Et si aliis non sum apostolus, sed tamen vobis sum; nam signaculum apostolatus mei vos estis in Domino.

Et si (pro) aliis non sum apostolus, (quia non a meo ministerio ad fidem ad ducti sunt), sed tamen (pro) vobis sum (apostolus et a vobis ut talis agnoscendus, sicut vos prout meos in Christo filios

agnosco) : nam signaculum (seu testimoniū) apostolatus mei vos estis, (siquidem vos) in Domino (genui per prædicationem et pericula quæ pro vestra salute suscepisti. Itaque)

Mea defensio apud eos, qui me (de meo apostolatu) interrogant, hæc est, (scilicet, vestra per me ad fidem conversio. Si autem nos nostri apostolatus apud vos tota testima ria reliquimus),

Nunquid, (si petere libeat), non habemus potestatem manducandi et bibendi (de sumptibus vestris) ?

Nunquid non habemus potestatem mulierem, (non uxorem, sed) sororem circunducendi (nobiscum, quæ victum nobis, tanquam famula et discipula, ministret), sicut et (secum circunducunt) cæteri apostoli et fratres (seu consanguinei) Domini et (ipse) Cephas (apostolorum princeps et exemplar) ? Certe hanc potestatem habemus;

Aut (dicendum esset quod) ego solus et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi (quod faciunt cæteri; atqui hæc prorsus iniqua esset conclusio : cur enim nobis non liceret quod omnibus in alio quovis curriculo licitum est : nam, exempli gratia) :

Quis (miles) militat (ex) suis stipendiis unquam? (atqui nonne militamus pro Christo?) Quis (viniculor) plantat vineam et de ejus fructu non edit? (atqui nonne et nos vineæ Christi cultores sumus?) Quis

Mea defensio apud eos qui me interrogant, hæc est.

Nunquid non habemus potestatem manducandi et bibendi?

Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circunducendi, sicut et cæteri apostoli et fratres Domini et Cephas?

Aut ego solus et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi.

Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam et de fructu ejus non edit? quis pascit

gregem et de lacte
gregis non man-
ducatur?

Nunquid secun-
dum hominem
haec dico? An et
lex haec non di-
cit?

Scriptum est e-
nim in lege Moysi:
« Non alligabis os bovi tritauranti (ne ex eo
manducare possit? atqui), nunquid (seu
an) de bobus (præcipua) cura est Deo »,
(quando sic loquitur? nonne altius et ad
homines laborantes evidenter alludit?
proindeque)

An propter nos
utique hoc dicit?
Nam propter nos
scripta sunt, quo-
niam debet in spe
qui arat, arare, et
qui triturat, in spe
fructus percipiendi:

Si nos vobis spi-
ritualia semina-
vimus, magnum
est si nos carnalia
vestra metamus?

Si alii potestatis
vestræ participes

(pastor) pascit gregem et de lacte gregis
non manducat? (atqui nonne gregem Christi
pascimus? Et an seu?)

Nunquid secundum hominem (seu ra-
tionem humanam solam) haec dico? (Mi-
nime: haec rationes et similitudines, quas
modo attuli, Scripturæ testimonio confir-
mantur; nam an et lex (divina) haec (ea-
dem) non dicit? (Nonne?)

Scriptum est enim in lege (data) Moysi?
« Non alligabis os bovi tritauranti (ne ex eo
manducare possit? atqui), nunquid (seu
an) de bobus (præcipua) cura est Deo »,
(quando sic loquitur? nonne altius et ad
homines laborantes evidenter alludit?
proindeque)

An (non) propter nos (triturantes in
area Domini) utique hoc dicit? (certe);
nam haec (specialius propter nos scripta
sunt quoniam, (sic) debet (seu legitime
potest), in spe (aliquem fructum ex ara-
tione sua colligendi, ille) qui arat, arare;
et (sic ille), qui triturat, (granum jus ha-
bet illud triturandi) in spe (alicujus ex eo)
fructus percipiendi; (ita a pari et nos, vi-
neæ cultores et boves typici triturantes,
laboris nostri fructus percipere debemus; et)

Si nos vobis spiritualia (fidei semina,
quæ multo sunt potiora, in mentibus vestris)
seminavimus, (an adeo) magnum (et
indecens) est si nos carnalia (alimenta)
vestra metamus. (Denique),

Si alii (Apostoli qui, non sunt specialiter
vestri), potestatis (seu substantiæ) vestræ

(merito et jure) participes (facti) sunt, sunt, quare non
quare non (pariter et etiam) potius nos, potius nos? Sed
(qui sumus apostoli proprie vestri, eodem
jure uti liceret?) sed non usi sumus (nec
utemur) hac potestate; sed omnia, (nem-
pe famem et sitim et alia incommoda)
sustinemus, ne (ali)quod offendiculum
(etiam pharisaicum) demus, (nempe sus-
picandi quod propter emolumentum tem-
porale p rædicamus, et sic inimicis occasio-
nem præbeamus nocendi) Evangelio Christi.
(Hoc idem jus de sumptu vestro vivendi
alio exemplo confirmare possum; nam an)

Nescitis quoniam (sacerdotes et levitæ),
qui in sacrario (aliquid munus) operantur,
(hostias et decimas et primitias) quæ
de sacrario (proventæ) sunt, edunt; et
(similiter ii), qui altari (quovis modo) de-
serviunt, cum altari, (seu altaris oblatio-
nibus) participant?

Ita et (a fortiori) Dominus (Christus
fieri) ordinavit (pro) iis qui Evangelium
(suum) annuntiant, (eis permittens de)
Evangelio (et ministerii sui fructibus) vi-
vere, (juxta haec ipsius verba: « In eadem
domo manete, edentes et bibentes quæ
apud illos sunt; dignus est enim ope-
rarius mercede sua »).

Ego autem, (ut antea dixi), nullo horum
(jurium) usus sum; (itaque suspicari) non
(potestis quod) autem scripsi haec (juris mei
argumenta), ut ita (liberalitates vestræ)
fiant in me; (e contra puto quod) bonum
est enim mihi (et) magis (optandum) mori

Nescitis quo-
niam qui in sa-
crario operantur,
quæ de sacra-
rio sunt edunt;
et qui altari de-
serviunt, cum altari
participant.

Ita et Dominus
ordinavit iis, qui
Evangelium an-
nuntiant, de E-
vangelio vivere.

Ego autem nul-
lo horum usus
sum. Non autem
scripsi haec ut ita
fiant in me: bo-
num est enim mi-
hi magis mori

quam ut gloriam
meam quis eva-
cuet.

quam (permittere) ut , (me nutriendo),
gloriam meam, (quam apud Deum mea
prædicatione gratuita) acquisivi, (ali)quis
evacuet (seu merito vacuam faciat et
mercedem meam inaniat. Hæc enim præ-
dicationis meæ gratuitas est sola meæ
gloriæ ratio);

Nam si evan-
gelizavero, non
est mihi gloria ;
necessitas enim
mihi incumbit ;
væ enim mihi est
si non evangeliza-
vero.

Si enim volens
hoc ago, merce-
dem habeo ; si
autem invitus,
dispensatio mihi
credita est.

Nam si evangelizavero, non est mihi
(pro ipso evangelizandi facto) gloria (sin-
gularis) ; necessitas enim (evangelizandi)
mihi incumbit ; vœ enim mihi est, si (a Do-
mino jussus) non evangelizavero. (Sed)

Si enim volens, (et nihil pro illo munere
accipiens), hoc ago (sponte mea), mer-
cedem (et gloriam eximiam apud Deum
inde colligendam) habeo ; si autem invi-
tus (nec liberaliter prædicavero, nulla
mihi inde merces aut gloria expectanda
est ; nihil enim prædicans ago nisi quod
jubeor, siquidem ejus ministerii) dispen-
satio mihi credita (et etiam imposita) est ;
(unde mihi, non gratuito prædicanti, ap-
plicandum foret hoc poetæ verbum : « Vi-
tavi denique culpam, non laudem me-
rui »).

Quæ est ergo
merces mea ? ut
Evangelium præ-
dicans sine sum-
ptu ponam Evan-
gelium, ut non a-
butar potestate
mea in Evange-
lio.

Quæ est ergo merces mea (ex prædica-
tione mea expectanda ? ea scilicet), ut
Evangelium (ego) prædicans sine sumptu
(alieno coram vobis gratuito) ponam
Evangelium, (et) ut non (ullus homo me
possit arguere quod) abutar potestate mea
(aliquid emolumentum colligendi) in
Evangelio (a me prædicato. Etsi enim

jure meo uti liceret, in minus tamen
Evangelii et mei bonum hic usus cederet.
Magnum enim bonum Evangelio et mihi
ex hoc ministerio gratuito exsurgit :

Nam cum liber essem ex omnibus (vin-
culis, quæ me obstrinxissent sive quoad
benefactores sive quoad commodiorem
vitæ rationem), omnium me servum (faci-
lius facere potui et) feci, (me vitæ et infir-
mitati aliorum conformem faciendo) ut
(quam) plures (Christo) lucrifacerem ;
(unde)

Et (sic) factus sum Judæis, tanquam (si
Judæus (essem, in iis quæ fidei christianæ
non repugnabant), ut Judæos (huic fidei
per hanc licitam vitæ conformitatem faci-
lius lucrarer : (factus sum, inquam, cum)

Iis, qui sub lege (mosaica degentes)
sunt, quasi sub (eadem) lege essem, (ver-
bi gratia, Timotheum circuncidendo et
templum Judaicum adeundo), cum (ta-
men) ipse non essem sub (ea) lege ; (et sic
me eis conformem feci), ut eos, qui sub
(hac antiqua) lege erant, (novæ legi) lu-
crifacerem : (similiter et factus sum) iis
(infidelibus), qui sine lege (scripta natura-
liter viventes) erant, tanquam (si ego
ipse) sine lege essem, cum (tamen) sine
lege Dei (scripta) non essem, sed in lege
essem (Domini nostri Jesu) Christi ; (et sic
factus sum cum eis) ut lucrifacerem (legi
christianæ) eos (Gentiles) qui sine (ulla nec
mosaica nec christiana) lege erant. (Par-
ter et propter eamdem libertatem)

ni cura amiss
tu avumq; sinist
alitati aucti
andium O
una autem suu

Nam cum liber
essem ex omnibus,
omnium me ser-
vum feci ut plures
lucrifacerem :

Et factus sum
Judæis tanquam
Judæus ut Ju-
dæos lucrarer ;

Iis qui sub lege
sunt, quasi sub
lege essem, cum
ipse non essem
sub lege, ut eos
qui sub lege erant
lucrifacerem ; iis
qui sine lege erant,
tanquam sine lege
essem, cum sine
lege Dei non es-
sem, sed in lege
essem Christi, ut
lucrifacerem eos
qui sine lege e-
rant.

Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrificerem. Omnibus omnia factus sum ut omnes facerem salvos.

Omnia autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar.

Nescitis quid ii qui in stadio currunt omnes quidem currunt, sed (ex eis) unus (tamen) accipit (primum) bravium, (et pauci alia secundi vel tertii ordinis premia accipiunt. Quare autem, nisi quia major pars sibi nimis indulget et se non sufficienter ad bene currendum aptat? Non ita sit de vobis; sed) sic currite ut (primum vel saltem secundum aut tertium

Factus sum (cum) infirmis infirmus, (non mentientis actu, sed compatiens affectu), ut (per illam compassionem, quae a Christi religione procedit), infirmos (Christo) lucrificerem. Omnibus (denique hominibus) omnia factus sum, (in quantum honestas et lex Dei sinebant, scilicet vivendo cautus mihi et ceteris utilis et Deo gratus), ut, (hac vivendi ratione me illorum vitae permiscens, eorum emendationem sine animae meae periculo facilius provocarem, et sic) omnes facerem salvos.

Omnia autem (haec spontanee et gratis) facio propter Evangelium (melius propagandum), ut particeps (fructuum) ejus (Evangelii sic propagati) efficiar, (et inde gratiam in tempore et gloriam in cœlis aequiram. Quare autem sic gratis plus quam oportet laboro? quia, dum in hujus vitae stadio curro, bravium primum desidero. Ita et vos facite, non vobis parcentes ne quid nimium pro salute agatis; ille enim qui sie sibi parcit, ne quod quidem satis est facit, ut in currentibus in stadio videre est. Nam an)

præmium) comprehendatis. (Ne plus æquo facere timeatis, ut athletæ qui plus quam minus ad agonem se accingunt: nam)

Omnis autem qui in agone contendit, (per plures dies ante pugnam), ab omnibus, (quæ ipsum enervare possent), se abstinet; et illi quidem (hanc abstinentiam subeunt) ut corruptibilem (et temporaneam) coronam accipient; nos autem (ex agone nostro) coronam incorruptam (et æternam) expectamus. Fixis in hanc coronam oculis,

Ego igitur sic curro non quasi in incertum (finem tendam; sed cursum meum et vita modum ad finem debitum dirigo); sic pugno non quasi aerem (frustra et inaniter essem) verberans;

Sed (hostem verbero, scilicet) castigo corpus meum (et carnis meæ concupiscentiam refræno; illam carnem abstinentia et jejunio) in servitutem redigo (ut spiritui subjiciatur), ne forte, cum aliis (quid ad celestem mercedem obtinendam facere debeant) prædicaverim, ipse reprobus efficiar (et a mercede mea excludar).

Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, et illi quidem ut corruptibilem coronam accipient, nos autem incorruptam.

Ego igitur sic curro non quasi in incertum, sic pugno non quasi aerem verberans;

Sed castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.